

Kopja Informali ta' Sentenza

**QORTI CIVILI
PRIM' AWLA**

**ONOR. IMHALLEF
GEOFFREY VALENZIA**

Seduta tat-13 ta' Lulju, 2009

Citazzjoni Numru. 83/2004

Ronnie u Diane konjugi Grima

VS

- 1. Chairman Korporazzjoni Enemalta**
- 2. White Brothers Limited**
- 3. Polidano Service Station and Plant Hire Limited**

Il-Qorti

Preliminari

**Rat l-att tac-citazzjoni li permezz taghha l-atturi
ppremettew illi:**

Kopja Informali ta' Sentenza

Premess illi l-attur huwa mpjegat fi hdan il-Korporazzjoni Enemalta; u

Premess illi f'incident li sehh fl-24 ta' Lulju 2002 fuq il-post tax-xoghol u dan waqt il-hin tax-xoghol u matul il-qadi tad-doveri tieghu, l-attur sofra danni fuq il-persuna tieghu li b'konsegwenza taghhom tilef ix-xoghol u sofra dizabilita' permanenti li giet stabbilita mill-espert ortopediku Professur Carmel Sciberras; u

Premess illi ghall-istess incident u danni konsegwenzjali huma unikament responsabbli l-konvenuti jew min minnhom, minhabba li naqsu li jiehdu dawk il-mizuri u dawk il-prekawzjonijiet necessarji li setghu evitaw l-incident in kwistjoni, u dan kif ser jirrizulta waqt it-trattazzjoni tal-kawza; u

Premess illi ghalkemm interpellati sabiex jersqu ghall-likwidazzjoni u hlas tad-danni sofferti mill-attur, il-konvenuti baqghu inadempjenti.

Jghidu ghalhekk il-konvenuti ghaliex din l-Onorabbli Qorti m'ghandhiex:-

1. Tiddikjara lill-konvenuti, jew min minnhom, unikament responsabbli ghall-incident li sehh fl-24 ta' Lulju 2002 waqt il-hin tax-xoghol, f'liema incident l-attur sofra danni fuq il-persuna tieghu.
2. Tillikwida d-danni sofferti mill-attur b'konsegwenza ta' l-imsemmi incident, occorrendo bl-opera ta' Periti nominandi.
3. Tikkundanna lill-konvenuti, jew min minnhom ihallsu lill-atturi dik is-somma li tigi hekk likwidata minn din l-Onorabbli Qorti.

Bl-ispejjez, inkluz ta' l-ittra nterpellatorja datata 19 ta' Gunju 2003 u ta' l-ittra ufficjali datata 7 ta' Novembru 2003, u bl-imghaxijiet legali kontra l-konvenuti ngunti ghas-subizzjoni.

Kopja Informali ta' Sentenza

Rat id-Dikjarazzjoni ta' l-atturi a fol. 3 tal-process.

Rat in-nota ta' l-eccezzjonijiet tal-konvenuti Korporazzjoni Enemalta a fol. 17 tal-process fejn eccepjet:

1. Illi t-talbiet attrici fil-konfront tal-Korporazzjoni Enemalta huma nfondati kemm fil-fatt u kif ukoll fid-dritt u ghandhom jigu michuda bl-ispejjez stante illi l-Korporazzjoni konvenuta mhijjex assolutament responsabbli ghall-incident riferit li sehh unikament minhabba t-traskuragni, non kuranza u nuqqas ta' attenzjoni u prudenza ta' White Brothers Limited u ta' Polidano Service Station and Plant Hire Limited;

2. Salvi eccezzjonijiet ulterjuri.

Rat in-nota ta' l-eccezzjonijiet tas-socjeta' konvenuta White Brothers a fol. 22 tal-process fejn eccepjet:

1. Illi t-talbiet attrici huma nfondati fil-fatt u fid-dritt u ghandhom jigu michuda bl-ispejjez kontra taghhom billi s-socjeta' konvenuta eccipjenti bl-ebda mod ma tahti ghall-incident in kwistjoni stante illi l-incident ma sehh minhabba xi tort imputabbli ghaliha, u dan kif ser jigi ppruvat ahjar waqt it-trattazzjoni tal-kawza.

2. Illi ghalhekk is-socjeta' konvenuta eccipjenti m'ghandiex thallas ebda danni.

3. Illi, *subordinatament u minghajr pregudizzju ghall-premess*, il-korriment u d-dizabilita' permanenti ta' l-attur Ronnie Grima jridu jigu ppruvati kemm fihom infushom u anke ghal dik li jirrigwarda l-konsegwenzjalita' taghhom ghal xi agir jew nuqqas tas-socjeta' konvenuta eccipjenti.

4. Illi *subordinatament u minghajr pregudizzju ghall-premess*, is-socjeta' konvenuta eccipjenti ma ghamlet xejn biex tipperikola sahhiet l-attur Ronnie Grima u ma kissret ebda regolament u/jew prassi li permezz ta' l-istess tista' titqies li hija kolpevoli;

Kopja Informali ta' Sentenza

3. Salvi eccezzjonijiet ohra.

Rat in-nota ta' l-eccezzjonijiet tas-socjeta' konvenuta Polidano Service Station and Plant Hire Limited a fol. 60 tal-process fejn eccepjet:

Preliminarjament il-fatt illi t-talbiet attrici ghandhom jigu michuda fil-konfront tas-socjeta' eccipjenti stante li s-socjeta' Polidano Service Station and Plant Hire Limited bl-ebda mod ma tista' tinzamm responsabbli ghall-incident in kwistjoni peress illi l-ebda negligenza ma tista' tigi attribwita lilha, anzi kif ser jigi ppruvat fil-kors tal-kawza s-socjeta' eccipjenti dejjem agixxiet bil-prudenza u bid-diligenza rikjesta mill-ligi.

Illi minghajr pregudizzju ghas-suespost l-attur Ronnie Grima huwa wkoll in parti responsabbli ghall-incident in kwistjoni stante li meta sehk l-incident kien qieghed f'post u kien qieghed jizvolgi attivita' li ma kienx suppost qed jaghmel,

Illi l-attrici Diane Grima m'ghandiex locus standi f'dawn il-proceduri.

Salv eccezzjonijiet ulterjuri.

Rat l-atti kollha tal-kawza u d-dokumenti ezibiti;
Semghet ix-xhieda bil-gurament;
Rat in-noti tal-partijiet.

Fatti

Illi l-konvenuti White Brothers Limited kienu gew imqabba mill-Korporazzjoni konvenuta Enemalta sabiex iwasslu transformer mill-Power Station ghall-isptar Mater Dei u jpogguh f'kamra taht id-direzzjoni ta' l-istess Korporazzjoni. L-attur Ronnie Grima u haddiema ohra tal-Korporazzjoni kienu nkarigati jaraw li t-transformer jitpogga f'postu minghajr ma ssirlu hsara. Haddiem tal-White Brothers kien qed jiggwida l-crane li kien qed jigi operat minn Paul Polidano mqabba minnhom. Gara li meta t-transformer twassal fejn il-kamra fejn kellu

jitqiegħed u kien in parte dahal fil-kamra u qiegħed kwazi kollu ma' l-art, inqata' cable tal-crane li minnu kien sospiz it-transformer, u l-attur, li kien ma ohrajn vicin it-transformer, intlaqat mill-cable li nqata' bil-konsegwenza li hu sofra debilita' permanenti fuq il-persuna tieghu.

Kontestazzjoni

L-attur sostna li hu qeda dmiru bil-galbu u bir-reqqa u skond l-istruzzjonijiet li nghata mill-Korporazzjoni u għalhekk l-incident ma sehxx htija tieghu u lanqas ma kkontribwixxa għall-incident b'xi ommissjoni min-naha tieghu. Kienu l-konvenuti flimkien li naqsu fil-konfront tieghu u għalhekk għandhom iwiegħbu solidalment bejniethom. Il-htija tagħhom tirrizulta mhux biss mid-disposizzjonijiet generali tal-Kodici Civili imma anke mid-disposizzjonijiet partikolari tal-ligijiet dwar is-sahha u s-sigurta' fuq il-post tax-xogħol. L-Enemalta bhala l-employer tieghu u l-konvenuti l-ohra bhala l-operaturi inkarigati, kellhom id-dover u l-obbligu li jieħdu dawn il-prekawzzjonijiet ragjonevoli kollha sabiex iharsu s-sikurezza u s-sahha tal-haddiema fuq il-post tax-xogħol minn dawk ir-riskji inerenti u normali fil-kors tax-xogħol.

Il-konvenuta Korporazzjoni Enemalta ssottomettiet li l-incident sehħ billi nqata' l-cable tal-crane pprovvdut mis-socjeta Polidano Plant Hire Ltd. Dawn naqsu milli jiccertifikaw l-crane li kienu se juzaw f'dina l-operazzjoni delikata u perikoluza. Il-konvenuti White Brothers ukoll flimkien ma' Polidano Plant Hire Ltd. kienu responsabbili għall-loading u unloading tat-transformer u l-Korporazzjoni kienet involuta biss fl-ahhar stadju ta' l-operazzjoni biex tassigura li t-transformer jitpogga f'postu mingħajr ma ssirlu hsara. Il-haddiema tal-Korporazzjoni li gew inkarigati għal dana l-iskop kienu pprovvduti bl-apparat ta' sigurta' necessarju biex isir dan ix-xogħol.

Il-konvenuti White Brothers isostnu li l-atturi ma gabu ebda prova li b'xi mod huma ma uzawx il-prudenza, id-diligenza u l-hsieb ta' missier tajjeb tal-familja jew li huma qabbdu lill-konvenuti l-ohra Polidano meta dawn ma

kienux ta' hila. Huma jirritjenu li l-Korporazzjoni Enemalta kkontribwiet ghall-incident billi apparti l-obbligi statutorji taghha bhala employer ta' l-attur, halliet lill-istess attur u haddiema ohra taghha jiehdu parti fl-operazzjoni ta' unloading u handling tat-trasformer meta dina l-operazzjoni suppost kienet f'idejhom biss. Il-konvenuti White Borthers jirritjenu li l-kawza prossima tal-qtugh tal-wire kien il-wear and tear tas sheave fil-crane.

Fl-ahharnett il-konvenuti Polidano Plant Hire Ltd. jissottomettu li l-incident ma garax tort taghhom. Huma jghidu li ma kienx hemm bzonn li l-attur ikun prezenti hdejn it-transformer meta dan kien qed jigi merfugh mill-crane. Huma jirritjenu li bl-ebda mod ma jirrizulta li l-incident seh minhabba xi difett fil-crane imma seh unikament ghax il-wire qabez minn fuq ix-sheave, gie jhokk mal-hadid, u l-wire ma kellux radius bizzejjed biex idur u nqata'.

Konsiderazzjonijiet

Responsabilita' ta' l-attur

Haddiem ghandu dejjem l-obbligu li jhares is-sahha u s-sigurta` tieghu nnifsu kif ukoll ta' dawk il-persuni li jistghu jigu affettwati bix-xoghol li jkun qieghed jaghmel u dan dejjem safejn hu ragjonevolment mistenni.

L-attur xehed li dakinhar ta' l-incident hu kien xoghol post iehor u wasal f'Mater Dei meta l-operazzjoni kienet fl-ahhar fazi taghha cjoe' meta t-transformer kien ser jiddahhal fil-*loading bay*. Xogholhom kien li jdahhlu l-*vibration covers*, jiehdu hsieb il-*cap changers*, il-*valves* u jzommu t-transformer allinejat biex ma ssirlux hsara. Hu kien in kuntatt ma' l-imghallem tieghu Charles Said li kien prezenti wkoll dak il-hin ta' l-incident u kien qed jaghti ndikjazzjonijiet lill Jimmy Ciantar tal-White Brothers fejn kellu jitqieghed it-transformer. Minn naha tieghu Jimmy Ciantar kien qed jidderigi l-operatur tal-crane kif jimmanuvra l-crane. L-attur spjega li meta t-transformer

kien intrefa fl-arja cjoe' meta gie imdendel, hu ma kienx prezenti, u kien prezenti biss meta t-transformer tnizzel kwazi ghal kollox ma' l-art biex jiddahhal gol-kamra fuq ir-rollers. Meta kien se jiddahhal fil-kamra, it-transformer tgholla kemm kemm mill-art biex jiddahhlu r-rollers tahtu fuq quddiem. Imbaghad kellhom idahhlu r-rollers fuq wara. (ara Dok. RG1 a fol. 30). F'daqqa u l-hin hu ntilef min sensih u ma jafx x'gara aktar. Wara sar jaf min-nies li l-cable li kien qed iqandel it-transformer minn wara b'xi mod inqata' (Ara Dok. RG2 u 3 a fol. 31 u 32) u parti mill-makkinarju tal-crane waqa' u ntlagat (Ara Dok. RG4 u RG6).

Il-konvenuti White Brothers isostnu li dina l-operazzjoni kienet f'idejhom u ma kienx hemm bzonn tal-presenza tal-haddiema ta' l-Enemalta, fosthom l-attur u ghalhekk jekk xi hadd minnhom korra ma kienx tort taghhom.

Fir-rigward ta' l-attur il-Qorti hi tal-fehma li dan ma kellu ebda tort ghall-akkadut u lanqas ma kkontribwixxa ghalih. Hu ma kienx prezenti meta t-transformer gie mgholli mill-art u ccaqqlaq minn post ghall-iehor u kien prezenti biss fl-ahhar fazi meta t-transformer kien kwazi kollu ma' l-art lest biex jiddahhal fil-kamra. Hu kien inghata struzzjonijiet mis-superjuri tieghu biex ikun prezenti fl-ahhar fazi billi x-xoghol taghhom kien appuntu dan li jaraw li t-transformer jidhol minghajr hsara fil-kamra, billi wahdu ma setghax jidhol. L-attur kien liebes l-apparat tas-safety kollu komplut, u dan kien jinkludi helmet, safety shoes u gakketta u fil-fatt mn'alla kien ghalihom ghax il-konsegwenzi kienu jkunu hafna aktar serji.

Responsabilita' tal-Korporazzjoni Enemalta

Kwantu ghar-relazzjoni bejn il-konvenuti Korporazzjoni Enemalta u l-attur, l-impjegat maghhom, l-obbligu ta' min ihaddem hu li jipprovdi "*a safe system of work*" u "*a safe working environment*", u supervizjoni u adegwatezza ta' l-atrezzi pprovvduti. Hu ghandu jizgura li l-post tax-xoghol ikun hieles minn sogri bla bzonn ghas-sahha u minn perikli li jistghu jigu ragjonevolment evitati ghall-

inkolumita` fizika u psikologika tal-haddiema. Dan jinvolti wkoll li min ihaddem jiehu in konsiderazzjoni l-atmosfera fil-post tax-xoghol, fosthom id-diffikultajiet li jsib il-haddiem fil-kors tax-xoghol tieghu, il-hinijiet twal, l-ghaggla fix-xoghol, l-aljenazzjoni tal-haddiem stess, u n-nuqqas ta' ghajnuna minn haddiema ohra li jkunu nkarigati biex jahdmu mieghu fuq dan ix-xoghol. Avolja jista' jkun hemm grad ta' negligenza mill-haddiem stess, is-sid irid, fi grad jew iehor, jirrispondi ghad-danni li jirrizultaw minhabba nuqqas tieghu f'dan ir-rigward (ara sentenza **Kummerc: Schembri v. Caruana** 12/1/1983).

Skond il-Korporazzjoni Enemalta l-appalt biex t-transformer jingarr mill-Power Station ghal isptar Mater Dei kien inghata lill-kuntrattur White Brothers, li minn naha taghhom ghamlu sub-contracting lill-Salvu Meli & Sons u lill-Polidano Plant Hire Ltd. Meta t-transformer ittella' fl-arja, il-Korporazzjoni kienet ordnat lill-haddiema taghha u persuni ohra li kienu prezenti biex iwarrbu. Imbaghad meta t-transformer gie biex jitqieghead f'postu u jiddahhal fil-*loading bay*, haddiema taghha dahlu fil-kamra biex jaraw li t-transformer ma jiehux skossi jew briex u jigi allinejat fil-posizzjoni kif fthemu l-gurnata ta' qabel. Dak il-hin it-transformer minn quddiem kien diga ma' l-art fuq ir-rollers u l-parti ta' wara kienet daqsxejn maqluha ffit centimetri mill-art biex idahhlu r-rollers tahtu, meta nstema' hoss u waqa' xi haga mill-crane, u wara ffit, inqata l-cable tal-crane li gie fuqhom u laqat xi haddiema ta' l-Enemalta, l-aktar lill-attur.

Il-Korporazzjoni ssostni li waqt dina l-operazzjoni huma kienu ssorveljaw il-haddiema taghhom u meta t-transformer gie mgholli huma warrbu n-nies. Kien biss meta t-transformer kien kwazi kollu ma l-art u ma kienx hemm aktar perikolu apparenti li huma marru biex jiggwidaw lil ta' White Brothers dwar fejn kellu jitpogga t-transformer. Huma bl-ebda mod ma ndahhlu fl-operazzjoni tal-kuntrattur li kellu jiddeciedi hu kif kellu jidahhal it-transformer f'postu. Dan it-transformer kien ta' certa kobor u importanza ghalhekk il-Korporazzjoni kienet qabdet entitajiet kompetenti u b'esperjenza vasta (bhal ma huma l-konvenuti White Brothers) sabiex jittrasportaw

dana t-transformer u jwassluh l-isptar minghajr hsara. Il-haddiema taghha kellhom bil-fors ikunu prezenti fl-ahhar stadju ta' l-operazzjoni billi minghajr il-presenza taghhom dan l-esercizzju ma setghax jigi kompletat kif support. Huma pprezentaw diversi rivisti dwar operazzjonijiet simili biex juru li l-esercizzju li ghamlu kien simili jekk mhux identiku ghal dak indikat f'dawn ir-rivisti, liema procedura hi segwita fid-dinja kollha (ara Dok. GS1 a fol. 342 et seq u d-dokumenti l-oħra ezibiti). Il-Korporazzjoni konvenuta inoltre pprovvdiet lill-haddiem taghha bl-appart komplut tas-safety inkluz, helmet, safety boots, u ggieket, u dana skond il-ligi u ma kellha ebda kontroll fuq il-funzjonament tal-crane.

Il-Qorti hi tal-fehma ghalhekk li f'dan l-incident l-Korporazzjoni ma kelliex tort u lanqas ikkontribwiet ghalih, billi hija kkuntrattat nies ta' esperjenza wara offerta biex jaghmlu dana x-xoghol u ma kienitx l-ewwel darba li dan il-kuntratt ghamel xoghol simili. Il-Korporazzjoni hadet dawk il-prekawzjonijiet ragjonevoli fic-cirkostanzi biex ix-xoghol isir minghajr perikolu u qabbdet nies tal-mestier u ma kienx prevedibbili ghalha li kien se jigri dak li fil-fatt gara u meta u kif gara.

Responsabbilita' tal-konvenuti White Brothers

Is-socjeta' konvenuta White Brothers tghid li l-attur ma kienx impjegat maghha meta sehh l-incident, u ghaldaqstant id-dispozizzjonijiet tal-ligi li jirregolaw id-dmirijiet li min ihaddem ghandu lejn dawk li jahdmu mieghu ma jghoddux ghalha.

Il-Qorti tirrileva li ghalkemm l-attur ma kienx impjegat mas-socjeta' konvenuta dan ma jfissirx b'daqshekk illi din is-socjeta' konvenuta hija awtomatikament mehlusa minn kull responsabbilita' ghall-incidenti li setghu jinqalghu fuq il-post tax-xoghol waqt li kien qed jigi esegwit l-appalt moghti lillhom. F'dan il-kaz ma kienx hemm biss ir-responsabbilita' li tqum minn relazzjoni ta' bejn haddiem u min ihaddmu imma responsabbilita' ta' min jese gwixxi xoghol li jaghmel dak li hu ragonevolment mehtieg u prattiku biex jelimina

incidenti jew, ghallinqas, inaqas il-perikoli. Trid tinzamm distinzjoni bejn kwistjoni li tqum bhala rizultat dirett ta' l-esekuzzjoni ta' l-appalt u l-responsabbilita' ghad-danni konsegwenzjali ghall-agir kwazi-delittwuz ta' min qed jesegwixxi l-appalt.

Fil-kaz in ezami l-Korporazzjoni Enemalta kienet tat l-appalt lill-White Brothers u dawn min-naha taghom kienu ghamlu sub-contracting ghal garr tat-transformer lil Salvu Meli u krew l-crane minghand Polidano Plant Hire Ltd. Kuntrattur li jindahal ghal bicca xoghol ghandhu jkollu l-kapacita' teknika mehtiega biex jaghmel ix-xoghol li gie mqabbad jaghmel u meta x-xoghol jigi esegwit hazin minnu hu responsabbili ghad-dannu li jigi kkagjonat minn dik l-esekuzzjoni hazin u l-kuntrattur ma jistax jehles mir-responsabbilita' billi jghid li hu qabbad lill-haddiehor biex jaghmel ix-xoghol li gie kkuntrattat lilu. Inoltre la darba bejn il-Korporazzjoni Enemalta u White Brothers kien hemm din ir-rabta kontrattwali ma tqumx il-htiega tal-prova ta' culpa in eligendo tan-nies li White Brothers qabbdu.

Fil-kaz in ezami White Brothers kienu l-kuntrattur inkarigat biex jittrasporta u jpoggi t-transformer gewwa l-kamra maghmula apposta ghalih f'Mater Dei. Xoghol tal-White Brothers kien mhux biss li jittrasporta t-transformer imma kien responsabbili wkoll li jissorvelja li dina l-operazzjoni kollha ssir minghajr perikolu ghall-haddiema u hsara ghat-transformer. Jimmy Ciantar kien il-persuna inkarigata taghti l-istruzzjonijiet lil Paul Polidano, li kien qed jopera l-crane, biex ipoggi t-transformer f'postu. Il-kommunikazzjoni bejn Jimmy Ciantar u Polidano kienet permezz ta' radios u sinjali billi huma setghu wkoll jaraw lil xulxin. Il-kuntratt kien tal-White Brothers u ghalhekk huma kienu responsabbili li jesegwuh b'success anke jekk issubkontrattawh in parte lil haddiehor.

Illi mill-provi prodotti jirrizulta wkoll li meta l-konvenuti White Brothers Limited qabbdu lill-Polidano Plant Hire Limited bhala subcontractors taghom huma ma vverifikawx dwar il-funzjonabilita' u certifikazzjoni tal-crane u lanqas ma ghamlu risk assessment biex jaccertaw ruhhom li x-xoghol jista' jsir minghajr hsara. Huma jghidu li

kellhom mohhom mistrieh ghax kienu jafu l-inginier li qabel kien iccertifika il-crane (ara xhieda ta' M. Ciantar). Illi fil-fehma tal-Qorti li kieku ntalbet u saret ic-certifikazzjoni tal-crane u sar ir-risk assessment kif semma l-inginier Paul Cardona qabel, u mhux wara l-incident, il-problemi antecedenti tal-crane probabilmment kienu jigu identifikati u rettifikati minn qabel.

Responsabbilita' tal-konvenut Polidano Plant Hire Ltd.

Skond il-konvenuti Polidano Plant Hire Ltd., huma m'ghandhom l-ebda tort ghall-incident billi skond l-Inginier Paul Cardona l-incident gara ghax il-cable qabez minn fuq ix-sheave meta l-ganc tnizzel izzejjed. Il-wire imbaghad beda jahbat mal-hadid tal-crane u mas-shaft u nqata'. Polidano jghid li ma kienx f'posizzjoni li jkun jaf jekk il-ganc kienx tnizzel wisq jew le. Hu kien qed isegwi dak li kien qed ighidlu Jimmy Ciantar tal-White Brothers li kien faccata tal-crane u ma setghax jara jekk il-cable kienx qabez ix-sheave. Ghalhekk isostni li ma jistax jinzamm responsabbili ghall-akkadut.

Il-Qorti ma taqbel xejn ma dana r-ragunament. Ibda biex dak li gie kkwotat li qal Paul Cardona jrid jittiehed fil-kuntest tal-fatt li dan kien gie imqabbad biss minn Polidano biex jiccertifika l-crane ghax ic-certifikat li kellhu kien skadut. Kif qal Cardona stess hu ma kienx gie imqabbad biex jittestja l-crane jew biex jara x'ikkaguna l-incident imma biex johrog certifikat, li hu lesta f'ghaxar minuti.

Dak li qal Cardona dwar kif setgha gara l-incident huwa fil-maggjor parti tieghu supposizzjonijiet billi dakinhar hu ma kienx prezenti meta gara l-incident u lanqas ma kien ittestja l-crane qabel bdiet l-operazzjoni. Hu wasal ghall-konkluzzjoni tieghu fuq dak li soltu jigri f'kazijiet bhal dawn u mhux ghax fil-fatt ra x'gara. Hu kkonferma pero' li hu dover u obbligu ta' min jopera crane li jara li l-affarijiet fil-crane jkunu kollhom f'posthom qabel jibda juza l-istess crane. Kien dover ta' Polidano li jara li kollox kien *in place*

u jara li l-wire ma jkunx qabez ix-sheave qabel jibda jerfa'. Polidano kellu jara li l-wires ikunu kollha fejn suppost qeghdin (ara fol. 224).

Tajjeb hawnhekk li l-Qorti tirriproduci parti mill-osservazzjonijiet li ghamel it-tekniku Paul Cardona f'dan ir-rigward billi jkomplu jsahhu l-konvinciment ta' dina l-Qorti dwar it-tort ta' Polidano. A fol. 224 Paul Cardona ighid hekk:

“ Il-problema hija wahda, iva kulhadd ghandu jara illi kollox qiegħed f'postu qabel ma tibda ... il-problema li għandna f'dan ir-raħal, li nsejhulu pajjiz halli ngħid hekk, illi m'hawnx, lanqas biss għandek, testijiet, mill-Health and Safety, ... illi min isuq crane, tittestjah, ticcertifikah, m'għandek xejn, m'hawnx regoli, m'għandna xejn in place, halli min qed isuq crane ikun ittrejnjat illi jsuq dak it-tip ta' crane, jigi mghallem kif jagħmel risk assessment qabel ma jibda – xejn u dan b'hekk qed jigru l-incidenti f'Malta. Illi d-dmir ta' min ihaddem crane illi jagħmel dawn l-affarijiet ... F'pajjizi aktar civilizzati minnha għandek illi qabel jagħmel lift għandhom card f'idejhom illi jagħmlu risk assessment bil-crane driver, mghallem jagħmel risk assessment ta' kull lift li se jagħmel, anke jekk tkun multiple lift, jiccekkja u meta jkun konvint li tajjeb, jahdem ix-xogħol. Ahna m'għandna xejn minn dana”.

Jirrizulta mill-provi (ara xhieda tal-haddiema ta' l-Enemalta) li qabel ma tqaccat il-cable kien instemgħa hoss u waqghu xi bicciet tal-hadid mill-crane u ftit wara inqata' l-cable u waqa' qiesu frosta u skond Jimmy Ciantar, dawn kienu qishom sriep nezlin mis-sema (ara fol. 238).

Anke Paul Polidano a tempo vergine kien qal lis-Surgent li nvestiga l-incident li:

It-transformer gie merfugh mill-crane u meta kien madwar ghoxrin centimetru maqtugh mill-art, smajna tfaqqiegħa qejja minn naha tal-pulley, izda kif indunajna u qejna biex inserreh, inqata l-cable tal-crane. Il-wire tal-crane u bicca mill-limit switch indicator panel waqghu fuq Ronnie Grima.

Jidher li l-ewwel nqasam ix-sheave, meta nstemghet it-tfaqqiegħa u waqa' l-hadid mill-crane, imqabbad meta komplew iserrhu t-transformer, inqata' l-cable li kien beda jhakkek mal-crane.

Skond l-ingineer mekkaniku Jesmond Silvio, li gie mqabbad minn Polidano biex jagħmel it-testijiet fuq il-crane, wara l-incident (ara fol. 162), dan iġhid li dak li gara kien li wahda mix-sheaves inkisret. Hu jgħid li biex tinkiser sheave jista' jkun hemm *combination* ta' *wear and tear* kif ukoll *overloading*. Irrizultalu li x-sheave li nkisret kellha l-akbar *wear and tear* (ara fol. 200). Kien hemm sheave oħra fuq il-crane li kellha inqas *wear and tear* u kien hemm oħra li kienet *in between*. Jahseb li probabilmint kienet qed tintuza x-sheave li inkisret u x-sheave li inkisret kienet l-aktar wahda li kellha *wear and tear*. Hu jgħid li sakemm ix-sheave tkun għada intatta l-wire mhux ser imiss mal-hadid imma jekk ix-sheave jinkiser, il-wire jispicca fuq is-shaft u jinqata'. Fl-opinjoni tiegħu l-operator tal-crane permezz tas-*setting* tagħha jiddetermina kemm ser ikun hemm stress fuq ix-sheaves, li jfisser li mhiex kwistjoni biss ta' *wear and tear* imma anke ta' *setting* tajjed tal-crane biex ma tisstressjax ix-sheaves. Inoltre l-fatt li *load* idum sospiz ma tagħmilx differenza.

L-Inginier Cardona qabel li l-kwistjoni tal-piz, cjo' kemm idum sospiz il-load ma tagħmilx differenza billi l-crane jew ikun jiflah il-piz jew ma jkunx jifilhu. Jekk idum hames minuti jew jekk idum hames sigħat mhux ser izzid il-piz. Mhiex kwistjoni relatata mal-hin (fol. 219).

Dwar il-kwistjoni jekk dan il-crane kienx jiflah il-piz tat-transformer, Cardona kkonferma li l-crane kien jiflah aktar minn hekk. Hu jgħid li wara l-incident kienu għamlu *risk assessment* qabel jergħu jergħu t-transformer li kien tqil 35 tons. Huma ttestjaw il-crane b'50 tons, b'aktar piz mit-transformer, u bl-istess radius li kienu hadmu bih qabel l-incident, u ma sabu l-ebda problemi.

Dan kollu jfisser għalhekk li l-cable ma nqatax minhabba *overloading* jew għax it-transformer dam hafna imdendel.

Polidano xehed li fl-ahhar fazi hu gie mitlub minn Jimmy Ciantar biex idur bil-crane, u l-cable ma bediex jigbed dritt u ma jafx ghal liema raguni dan beda jigbed lagemba u faqqghet ix-sheave u l-cable gie hadid ma hadid u nqata'.

Il-Qorti tirrileva li t-teknici li xehdu qalu li l-crane setgha jdur 360 degrees u saru testijiet fuqu u ma kienx hemm problemi minn dawk li semma Polidano. Il-Qorti ma tistax tifhem kif Polidano jghid li ra x-sheave tfaqqa' u l-cable jahbat mal-hadid meta qabel kien qal li hu ma setghax jara l-cable u l-wire mill-kabina u ppretenda li kellu jarahom Jimmy Ciantar (ara fol. 233).

Il-Qorti tifhem li jekk Polidano qed isostni li l-wire qabez mix-sheave ghax hu gie mgieghel idur fl-ahhar fazi minn Ciantar, jekk dana kellu jigi accettat, l-istess ma jnehhi xejn mir-responsabbilita' tieghu, billi hu kien responsabbili tal-crane u tal-manuvrar tieghu.

Il-Qorti tirrileva wkoll li Polidano lis-Surgent ma qallu xejn minn dana d-diskors li l-cable qabez ix-sheave. Lis-surgent qallu biss li sema' *tfaqqiegħa gejjja min-naha tal-pulley*.

Ghalhekk il-Qorti tasal għall-konkluzzjoni li fir-rigward tal-konvenut Polidano kieku l-crane gie ezaminat meta kellu jigi ezaminat, cjo' qabel l-operazzjoni (meta c-certifikat kien gja skadut) kieku kienu jinkixfu l-problemi li setgha kellu l-crane, speċjalment jekk kien hemm *wear and tear* f'xi *sheave* partikolari. Dan ma jfissirx li l-Qorti qed tghid li l-incident gara ghax il-crane ma kienx certifikat imma li kieku sar it-test qabel l-operazzjoni kif suppost li kellu jsir kienu jigu identifikati l- mankanzi li setgha kellu l-crane. Il-konvenut Polidano kien responsabbili għall-incident billi naqas milli jipprovdi crane li kien fi stat tajjeb u funzjonabbili għal xogħol li hu gie mqabba jagħmel.

Danni

Bhala *damnum emergens* l-atturi qed jitolbu s-somma ta' Euro 4,456.02 (ara prospett ezibit a fol. 40-48) liema somma ma gietx kontestata mill-konvenuti.

Bhala *Lucrum cessans* l-atturi qed jippretendu s-somma ta' Euro 126,835.00 u dana a bazi ta' salarju b'dhul annwu fl-ammont ta' Euro 11,647.00 fis-sena, ghal 33 sena (bhala multiplier) u b'percentagg ta' debilita' ta' 33%. Dwar *lump sum payment* l-atturi sostnu li r-rata li ghandha tigi applikata ghandha tkun ta' 15% billi mid-data tal-prezentata tac-citazzjoni ghaddew erba snin.

Il-Qorti taqbel li tiehu bhala bazi ta' salarju l-ammont ta' Euro 11,647.00 fis-sena li bl-aggiustament li jiehu kont taz-ziedit fl-gholi tal-hajja kif ukoll taz-ziedit fis-salarju, ghandu jammonta ghall Euro 13,976.24 (ara FSS minn 1998 sa 2003 fol. 125 sa 131).

Dwar percentwali ta' disabilita', xehed Mr. C. Sciberras li kkonferma disabilita' ta' 33% (ara fol. 6 et seq). Hu jghid hekk: *Mr. Grima suffered a massive injury to his right elbow and forearm. The elbow is practically ankylosed and he has no supination/pronation of forearm. Mr. Grima will definitely have severe problems with finding employment as he is.* F'dan ir-rigward il-Qorti ma ntalbitx minn ebda parti biex tappunta espert mediku ha jexamina lill-attur u ghalhekk tifhem li l-partijiet qed jaccettaw id-debilita' ccertifikata minn Mr. Sciberras.

Skond l-I.D. ta' l-attur dan tweled fl-1974 u ghalhekk fid-data ta' l-incident li gara fis-sena 2002 huwa kellu 28 sena. Bhala multiplier il-Qorti, wara li qieset ic-*chances u c-changes of life* li jistghu jinjalghu fuq il-medda ta' snin tal-hajja lavorativa ta' l-attur, qed tapplika multiplier ta' 30 sena.

Il-kawza giet prezentata fl-2004 u din se tigi deciza wara hames snin. Ghalhekk bhala *lump sum deduction* il-Qorti se naqqas 10%¹.

¹ Illi dwar il-*lump sum* jinghad illi fil-kawza fl-ismijiet "Paul Xuereb noe vs Emanuel Xuereb pro et noe" (P.A. (JSP) deciza minn din il-Qorti fil-5 ta' Ottubru 1995) intqal: "*Fir-rigward tar-riduzzjoni ghall-*

Kalkolu

Euro 13,976.24 (Lm6,000) (media ta' paga bazi u ziedit) x 30 (snin ta' hajja lavorativa) x 33% (debilita' permanenti) x 10% (lump sum deduction) = Lm53,460 Euro 124,528.30.

Decide

Ghal dawn il-motivi

Il-Qorti tiddeciedi billi

Tillibera lill-Korporazzjoni konvenuta Enemalta mill-osservanza tal-gudizzju spejjez ghall-istess Korporazzjoni; Tiddikjara lill-konvenuti l-ohra responsabbili ghall-incident li sehh fl-24 ta' Lulju 2002 li fih korra l-attur Ronnie Grima u dana kwantu ghal zewg terzi ghall-konvenuti Polidano Service Station and Plant Hire Limited u kwantu ghal terz ghall-konvenuti White Brothers Limited;

Tillikwida d-danni sofferti mill-attur b'konsegwenza ta' l-imsemmi ncident, fl-ammont ta' Euro 124,528.30.

Tikkundanna lill-konvenuti msemmija solidalment bejniethom ihallsu lill-atturi dik is-somma hekk likwidata.

Bl-ispejjez kontra l-konvenuti kwantu ghal zewg terzi ghall-konvenuti Polidano Service Station and Plant Hire Limited u terz ghal White Brothers Limited.

Bl-imghaxijiet legali mid-data tas-sentenza.

< Sentenza Finali >

-----TMIEM-----

'lump sum payment' il-Qorti, fl-iskorta ta' decizionijiet ohra moghtija minnha kif presjeduta, jidhrilha li ... ma ghandu jsir l-ebda tnaqqis fil-persentagg solitu ta' 20 fil-mija ghall-'lump sum payment' jekk ma jkunux ghaddew aktar minn tlett snin mid-data tal-prezentata tac-citazzjoni u jekk ikun ghadda dan il-perijodu allura ghandu jsir tnaqqis ta' 2% ghal kull sena minn dik id-data.